ФЕНОМЕН ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

В.М. Логвиненко
Львів, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Сучасний розвиток суспільства призвів до того, що людська життєдіяльність носить загрозливий характер для природного довкілля. Внаслідок цього стає очевидною потреба корекції сучасного способу життя людей. В умовах екологічної кризи потрібно віднайти нове ставлення і до природного «спільносвіту», і до єдиної природи – ставлення, що досі ніколи не поставало умовою життя [1], а це можливо лише з розвитком екологічної свідомості.

Загалом, свідомість – феномен складний для інтерпретації, особливий, «непредметний» об'єкт вивчення. Свідомість є специфічною людською формою освоєння світу і в сучасну епоху вона має спонукати до екологічно безпечної життєдіяльності, бути екологічною в своїй основі. Екологічна свідомість – це людська свідомість ціннісно спрямована екологічним змістом [2]. Вона передбачає адекватне розуміння зв'язку між людиною та природою і використання екологічних знань та переконань у всіх без виключення сферах практичної діяльності [3]. Формування екологічної свідомості є надзвичайно важливим та актуальним процесом, але й водночас надскладним. Наша свідомість (індивідуальна й суспільна) є яскраво антропоцентричною. Власне антропоцентризм розглядається як найбільша перешкода у гармонізації стосунків людина-природа. Проте, подолати його неможливо, хоча деякими вченими і пропонуються моделі екоценризму, біоцентризму, антиантропоцентризму та ін. Слід пам'ятати, що запропоновані моделі, по суті, є антропоцентричними, так як людина визначає правила взаємодії з природою і приймає положення про те, що всі живі й неживі елементи природи є самоцінними, мають права тощо. Антропоцентризм є іманентною рисою людської природи. Саме людина визначає умови й правила взаємодії з оточуючим її світом, а людські цінності й потреби визначають те, як людина діятиме. Подолати антропоцентризм, це б означало відкинути людство в той період розвитку в якому ми були б органічною часткою природного довкілля і ще не усвідомлювали своєї окремішності. Тому мова має йти про ті форми атропоцентричної свідомості, які б поєднувались з подальшим життям на землі. Натомість, свідомість сучасної людини базується на споживацьких засадах, природне довкілля розглядається як джерело задоволення прагматичних людських потреб де критерієм втручання у природу є корисність для людини. Тому, необхідно

працювати у напрямку корекції звичних антропоцентричних світоглядних установок, подолання утилітарно-прагматичного ставлення до природного довкілля, формування ціннісно спрямованої екологічним змістом свідомості. Цілком зрозуміло, що така якість свідомості не виникне сама пособі, а тільки в процесі послідовних освітніх заходів (формальних і неформальних), виховання. Формування екологічної свідомості передбачає соціальні зміни за такими напрямками як: науковий, що виявляється в реалізації на практиці знань про існуючі у природному світі зв'язки, про те, як можна уникнути їх порушення в ході життєдіяльності; економічний – виражається в усвідомленні недоцільності виробництва, що руйнує природне середовище; культурний – виявляється в прагненні зберегти природне довкілля як елемент культурного середовища; політичний – розкривається через прагнення створювати умови існування, відповідні людській гідності [4]. Крім цього, розв'язання цього завдання передбачає зміну соціальних стереотипів, вплив на особисті переконання, систему суб'єктивних цінностей, особисті прагнення та ін. При цьому слід враховувати панівні світоглядні установки соціуму, досягнення сучасної науки та техніки, специфіку та різноманітність психічних процесів, індивідуальні особливості та багато іншого. Наявність екологічної свідомості у нашого сучасника уможливить процеси оптимізації взаємовідносин людства і природного довкілля, вповільнить процеси деградації навколишнього середовища та допоможе віднайти вихід з глобальної екологічної кризи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маєр-Абіх К.-М. Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту / Маєр-Абіх К.-М. [пер. з нім., післямова, примітки А. Єрмоленка]. – К.: Лібра, 2004. – 196 с.
2. Скребець В. О. Екологічна психологія у віддалених наслідках екотехногенної катастрофи [монографія] / Скребець В. О. – К.: Видавничий дім «Слово», 2004. – 440 с.
3. Концептуальні виміри екологічної свідомості [монографія] / [М. М. Кисельов, В. Л. Деркач, А. В. Толстоухов та ін.]; – К.: Вид. Парапан, 2003. – 312 с.
4. Салтовський О. І. Основи соціальної екології [навч. посіб.] / О. І. Салтовський. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 382 с.